

<p>Diritti linguistici, apprendimento delle lingue ed educazione per tutti.</p> <p>Simposio della conferenza internazionale dell'ilei 27 luglio 2006</p>	<p>Lingvaj rajtoj, lingvolernado kaj edukado por ĉiuj.</p> <p>Simposio de internacia Ilei-konferenco La 27an de julio 2006</p>
---	---

Prof. Augusto Carli

Universito de Modena kaj Reggio Emilia, Italio

Lingvoj de la internacia scienca komunikado

1. Enkonduko

La internacia scienca komunikado prezentas nuntempe evidenta kazo de lingva konflikto pro la radikalaj kaj enradikiĝintaj fenomenoj de malpliigo kaj malaperigo lingv-kultura favore al angla monolingvismo. Tio bone videblas en pluraj sektoroj de la primara scienc-esploro, tiu tre specialigita kaj faka, tiel ke komence de tiu ĉi nova jarmilo ĉiuj lingvoj malsamaj de la angla, ankaŭ la tiel diritaj kulturaj lingvoj, havas la **statuson** de minoritata lingvo en la mondo de la transdono de la scienc-fakaj scioj. Se ankoraŭ utiligataj, tiuj lingvoj estas uzataj en la duaranga scienca komunikado, tiu instru-populariga.

2. La esplorado de la perdo de funkci-kapableco

El de la sepdekaj jaroj, en la scienc-kulturoj de Francio kaj Germanio, percepteblas transiro al nova scenejo, kiu ĝis tiam ŝajnis neprobabla: tiu de la naciaj lingvoj senigitaj je funkcikapablo kaj submetitaj al la sekvoj de la ŝanĝoj **statusaj** kaj **korpusaj**. Unua esplorfluo pri tiuj problemoj prizorgas la analizon de la efektiva perdo de funkcikapablo, la kaŭzojn kvantajn kaj kvalitajn kaj la efikojn de la ŝanĝo en naciaj kaj internaciaj medioj. La kreskanta dominado de la angla en tiu medio kausas fakte plurajn fenomenojn: ekde la adopto de novaj leksikaj kaj parolaj formuloj, ghis la manieroj organizi la konon kaj la uzadon de iuj argumentaj stiloj. La ŝanĝojn oni do registras ne nur je nivelo leksika kaj morfositaksa, sed ankaŭ teksta kaj retorika, rolante kaj en la argumentado kaj en la elekto de la problemo aŭ de la temo quel objekto de la esploro.

Jam en iuj akademias esploroj komence de la okdekaj jaroj oni substrekas unuafoje eksponentan kreskon de la angla je malavantaĝo de ĉiuj plej gravaj eŭropaj lingvoj; la datumoj ek de post la dua mondmilito ĝis 1981a montras la evolu-tendencon en dudekkvinjara periodo.

Limigante nin al nuraj naturscencoj (matematiko, biologio, kemio, fiziko, medicino, kaj kirurgio) registreblas ŝanĝo en la daŭro de unu jarcento (1880-1980) notante ke al la fenomeno **akiro de funkcieblo** flanke de la angla korespondas grandajn valorojn de **perdo de funkcieblo** de la germana kaj la franca, unue modestkvante jam ek de 1930a, sed eksponente ek de la kvindekaj jaroj.

De tiu tuta prezento videblas kaj la datumoj pri la drasta ĉen-reduktode ĉiuj lingvoj antaŭ la angla, kaj serioj da konsideroj politik-lingvistikaj. Mi ekzamenas ĉi tie nur la plej signifajn: paradigma ekzemplo de la memkreiva sistemo, nome de la rilato kaŭzoj-efektoj, estas la datum-bankoj, uzataj kiel esplor-ilo. Ili estas fakte granparte administrataj de anglosaksaj eldonistoj, kompreneble pli inklinaj enregistri sciencajn produktaĵojn en la angla lingvo. Ekzemple en **Chemical Abstracts** evidentas ke nur la ĉina kreskis (cetere tre malmulte) kaj ke la japana estas relative stabila (sed kun tre malaltaj procentaĵoj), dum ĉiuj aliaj grandaj kulturaj lingvoj klare kaj konstante reduktiĝas; ankaŭ la rusa, stabila ĝis la falo de la sovetia reĝimo, montras falon depost tiu dato. La tuta procentaĵo de la artikoloj en la angla en la jaro 2000 preskaŭ duobliĝis ek de 43% en 1961a ĝis 82% en 2000a. La datumo pri la ĉina, kiu prezentas tamen etan kreskon, estas interpretata de iuj kiel transiro al baldaŭa periodo kiu markos «the entry of Chinese scientists into the worldwide market of science».

Eblas konstati la subajn datumojn:

- 1) la angla kiel ĉefa aŭ, en iuj fakoj, ununura lingvo de la scienca komunikado iĝas ne malhavebla ĉeestoe de la naŭdekaj jaroj; ĝia sistema enkonduko kaŭzis ian diferencigon de rezultoj, ligitaj al diversaj kulturaj tradicioj. Pli ekzakte kaj tion limigante nur al Eŭropo, konstatablas rimarkinda diversigo inter la nord-centra parto, nome Nederlando kaj tuta Skandinavio, en kiuj enkondukatas komunikspertoj en la angla tre frue ek de la sesdekaj jaroj kaj sen apartaj rezistoj, kaj la centr-suda Eŭropo, kie la angla definitive regas nur ek de la dua duono de la naŭdekaj jaroj; la kritika perceptado de la fenomeno komenciĝas ene de la iamaj grandaj lingvoj de la scienca komunikado: la franca kaj la angla;
- 2) ĝis hodiaŭ restas ia diferencigo inter la komunaĵoj natur-sciencaj, kie la angla estas pli ol 80%, kaj la human-soci-sciencaj kie la procentaĵoj estas pli malaltaj inter 50% kaj 20%.
- 3) la unuopaj naciaj lingvoj, kiam uzataj, aperas en la scienckomunikado duaranga, tiu didaktik-pedagogia kaj populariga, tiel ke videblas ia diglosio, ene de la scienca komunikado, en kiu la primara komunikado estas en la angla dum por la duaranga ankoraŭ uzatas la naciaj lingvoj, sed kun forta emo al la angla, precipe por tio kiu rilatas la terciaran instruadon. Paradokse, ĝuste en tiu kunteksto, la fenomeno de la angla monolingvismo kreskis pro la efektoj de tiuj stimuloj al eŭropamobilizo kaj “internaciigo” (Komunumaj Programoj kiel **Lingua, Erasmus/Socrates, Leonardo**, ktp), kiuj origine evoluis por mala celo: disvastigi kaj enradikigi la eŭropan plurlingvismon.

3. La atributoj de la angla kiel scienca lingvo

Transitante de iu komunik-metodo al alia estas normale klarigi kaj motivigi la kialojn kiuj kaŭzas la ŝanĝon. En tiu praviga strategio, rimarkebla en la plej parto de la sciencaj magazenoj kiuj en la lastaj dudek jaroj enkondukis la anglan anstataŭ nacilingvon ĝis tiam uzata, ĉiam enestas la positiva argumentado laŭkiu la anglan oni taksas pli avantaĝa pro ĝia eco de lingvo “intergenta, internacia, universala” kaj similaj atributoj (vd. poste). Tiuj samaj atributoj estas prenataj (ankaŭ se tre variigataj) en la tuta scienca literaturo, kiu ofte senkritike surmetas al la funkcio de la angla kiel lingvo transnacia, monda, globala, helpa, vehikla, de granda komunikado, ipercentra, aldona, ktp, iun supozatan internan karakterizon de la lingvo. La malmulta rigoro laŭ kiu oni ofte kunigas atributojn kaj funkciojn kaŭzas konsideron de la scienca angla kiel lingvo universala kaj identigon de la angla kun la iama latino. Estas konate ke iu **lingua franca** kiel tia ne povas esti uzata kiel gepatra lingvo de parto de la kunagantoj. Estas absolute vera ke kaj la latina kaj la angla surpronis funkciojn de helpaj internaciaj lingvoj, sed la evidenta malsameco inter la du kazoj konsistas ĝuste en la fakto ke dum la latina efektive estis **lingua franca**, la angla ne estas kaj ne povas esti tia ĝis kiam restas gepatra lingvo de konsista parto de la nuntempaj sciencaj komunumoj. La latina, male, kiam estis uzata kiel **lingua franca** en la scienca komunikado, ek de la Mezepoko ĝis la Dekoka (kaj parte Deknaŭa) jarcentoj ne plu havis denaskajn parolantojn kaj do ne kaŭzis la komenc-handikapon de la **non-native speaker** (ne-denaskaj parolantoj) kompare kun la **native speaker** (denaskaj parolantoj).

Laste oni devas klarigi la miton de la “universalaj lingvoj”: nek la latinan nek la anglan oni povas difini “universalaj lingvoj”, nek ajna lingvon natur-historia de la estinto aŭ de proksima estonto povus esti tia. La klarig-forto de tiu paralelismosin vazas sur la realo, krom sur la jam citata konfuzo inter lingvoj internaciaj, intergentaj kaj universalaj, ankaŭ sur iu trudita interpreto de historiaj datumoj, konsiderante ke la monolingvismo en la scienca kampo (kaj ne nur en tiu kazo) estas fakte kontingenca cirkonstanco historie kondiĉita.

Pri tio kio rilatas male la taksadon de la indikiloj de helplingvo cele al internacia komunikado estas prave koincidigi la gradon de “internacieco” kun la grado de poco de la rilata lingva komunumo. Je tiuj kondiĉoj, sed nur je tiuj, la angleparolanta povo plene kontentigas la indikilojn demografiajn, politikajn, kulturajn, ktp. Ĉio tio tamen ne rajtigas surmeti la sociajn karakterizojn de iu helplingvo, uzata por internacia komunikado, al lingvaj ecoj enaj al la strukturo mem, kiel se oni volus aserti la ecojn de supernacia kaj neŭtra lingvo, taŭga do por superi la diferencigon de la identecoj kaj de la kulturoj implicaj al la unuopaj lingvoj. Tiu penso-skolo celas interalie konsideri la lingvan variecon kiel ĝenan akcidenton aŭ profesion malsanon, amendeblan nur per la uzado de unu sola lingvo. Pro tiu kialo oni atribuas al la angla tiujn strukturajn ecojn enestantajn kiujn oni volus de iu tieldirita lingvo neŭtra, praktka kaj tre taŭga al vasta komunikado kaj proksima al atingo de iu scio scienc-teknika tutmonde akceptebla. Al tiu “mito” kontrastas la evidento de la malo: ĉiu lingvo natur-historia – ankaŭ la angla – ne povas malhavi trajtojn konigajn kaj kulturajn, ĉiu lingvo sugestas propran semiotikan sistemon kaj propran interpreton de la realo. Pro tio ankaŭ la angla estas neeviteble ligita al propraj tradicioj kaj kulturaj kredoj; inter ili tiuj plej evidenta, laŭ iuj, estas ĝuste kredi ke la scienca lingvo povas priskribi “objektive” la realon. Por aliaj en la angla kiel scienca lingvo enestus eĉ duobla ideologia ĉeno: tiu ligita al kiel oni legas la realon kaj tiu al kiel oni ordigas paroladon.

Konklude, la elekto de iu lingvo aŭ de alia en la scienco neniam estas fremda al motivoj eksteraj al la scienco mem, eĉ ĝi estas rimarkinde grava simbole rilate al la soci-politika situacio en kiu la sciencisto vivas. La plurlingvismo kiu, kun pintoj pli malpli altaj depende de la fakoj, praktike regnis en la scienco en la lastaj 300 jaroj, neniel obstaklis aŭ bremsis la progreson scienc-teknologian nek la formigon de internaciaj sciencaj komunumoj (fakte plurlingvaj). La kialoj de monolingvismo aŭ de plurlingvismo en la scienco estas preter la enajn kialojn de la scienco mem kaj fakte ŝuldiĝas al aspektoj historiaj, soci-politikaj kaj ekonomiaj kiuj kondiĉigas la sciencajn komunumojn.

4. La percepto de la ŝanĝo ene de la sciencaj komunumoj

De iuj empiriaj esploroj venas interesaj datumoj konverĝaj al komunik-metodoj de unuopaj esploristoj, kaj aparte al ilia percepto de la anga kiel lingvo por la scienca komunikado. La datumoj, krom esti interesaj laŭ pluraj vidpunktoj, estas ankaŭ surprize similaj, malgraŭ la diverseco de la starto-kondiĉigoj. Ĉiukaze aperas tiu signifo de “ĉieesto de la minoritata problemoj” konsistanta en la nesimetrio de iuj situacioj de kontaktolingvistiko, tio estas entiu dialektita rilato inter “globala lingvo” kaj “loka lingvo” en kiu eblas observi la fenomenon de majoritataj lingvoj kiuj povas troviĝi en situacio de minoritata lingvo. En la esploroj ekzamenataj, ambaŭ “lokaj” lingvoj – la dana kaj la itala – estas perceptataj nuntempe de la unuopaj esploristoj kiel lingvoj de reduktita uz-funkciigo kompare kun la angla, kiu, male, surprenas la rolon de “globala lingvo”, kaj el tio naskiĝas tiu diglosio ene de la supreparolata scienca komunikado. La respektivaj sciencaj komunumoj pristudataj plendas simetrie pro diverstipaj penoj: ekonomiaj (tradukkkostoj en L2 flanke de la denaskuloj, kostoj por longaj restadoj cele al lernado aŭ lingva perferktigado, kostoj tempaj pro la verkado de tekstoj uzantaj la anglan kiel L2), psikosociaj (foresto en kazo de internaciaj eventoj en la angla lingvo) aŭ priskribataj kiel “strikte lingvistikaj” (maltaŭga kompetenteco en la produktado de sciencaj verkoj en L2 precipe en la argumentantaj partoj). Ĝenerale la esploristoj esprimas kutimajn opiniojn en kiu rolas la malfacilaĵojn en la uniformino al globala lingvo kaj al ĝiaj sciencaj normoj. Esprimiĝas tamen ankaŭ la opinio kiu atribuas al la diversaj denaskaj lokaj lingvoj ne grandan strukturan inlinon (do pro tio ne tro “taŭgaj”) por esti uzataj kiel “sciencaj lingvoj”.

Por konkludi tiun mallongan revuadon pri la kialoj kaj efikoj de adopto de la globala angla en la scienca komunikado ŝajnas oportuna iujn mallongajn financajn konsiderojn. Laŭ iuj verkistoj la nuntempa epoko karakteriziĝas per la fakto ke ne nur la lingvo, sed la komunikado en si mem – kaj aparte la formala komunikado – iĝis tre gravaj ekonomiaj faktoroj pro ilia funkcio de memorigo, pritrakto kaj transdono de informoj. La komplekseco de la reciprokaj rilatoj inter individuaj kostoj kaj utiloj kompare al la kolektivaj solviĝas en la interŝanĝo inter subjektiva utileco kaj la sociaj ebloj kiujn kreas la individuoj mem. En kompleksaj societoj, kiel tiu germana kaj japana, la nuntempaj komunik-fenomenoj havus saman rezulton: ekzistado, ankaŭ estontece, de iu nacia lingvo (germana aŭ japana) kiel lingvo de la naciaj merkatoj kiu, kiel tia, reprezentas la nepran kondiĉon por gajni pozicion ene de la esplor-institucioj kaj de la universitata edukado; al tio kuniĝas, pli aŭ malpli harmonie, la angla por partopreni al la internacia scienca komunumo.

Laŭ la konata formulo de Fishman temus do pri dulingvisma situacio kun diglosio.

Tiurilate, oftas la asertolaŭ kiu la uzado de unu nura internacia lingvo por la scienco estus pli “ŝpariga” ol utiligo de pli ol unu. Certas ke ankaŭ en periodoj de plej alta grado de plurlingvismo en la internacia scienco ĉiam estis vanta selektado de lingvoj kaj ke ne ĉiuj naciaj lingvoj ĝuis la **statuson** de helplingvo de la internacia scienco.

Konsiderante la problemon laŭ ekonomia vidpunkto, oni konstatas ke la esploristo devas investi parton de sia formiĝo ankaŭ en la lernado de pluraj lingvoj, sed oni devas ankaŭ rimarki ke kie la lingvistika propono estas plura iu sciencisto povas limiĝi aldoni ricevemajn kompetencojn (legado kaj aŭskultado) por iuj lingvoj kaj selekti por la produktado tiun kiu pli taŭgas por li pro pluraj kialoj, inter kiuj ekzemple la tipologia proksimeco al la propra. Se la scienca produktado de iu fako estas nature plurlingva, tiam ĉiuj membroj de la internacia scienca komunumo estas devigataj investi parton de sia tempo kaj de siaj materiaj rimedoj al la lingvistika formado. Pro ununura lingvo, kiu ne estas efektiva **lingua franca** por ĉiuj, leviĝas evidentaj maljustecoj: parto de la scienca komunumo, konsistanta de la denaskuloj, jam dekomence estas liberigata de la devo dediĉi tempon kaj energiojn en la lernado de aliaj lingvoj; tiu tempoŝparo estos utiligata favore al la esplor-agado. Pro tio, per ununura globala lingvo, la problemo de la kostoj ne estas forigata, sed simple **transmetata** de la tuta komunumo al parto de la komunumo. Laŭ vidpunkto strikte ekonomia, se en la sciencaj komunumoj ne anglofonaj ne ekzistus tiu ne skribita sed tre disvastigata konduto, ne indiki kiu efektive tradukis, tio estas kiu faris la redaktadon en la angla, aŭ almenaŭ la finan lingvan revizion, kaj kun kiuj ekonomiaj kostoj, oni havus bildon multe malpli idilian kaj egaligan de la monolingvismo en la scienco ol tiu kiun oni publike asertas.